

BEVEZETŐ

Jelen kutatás és a belőle készülő diszkográfia egyenesági folytatása a Magyar Művészeti Akadémia Elméleti Tagozatának megbízásából 2015-ben készült, majd az MMA kiadásában 2016. december 8-án megjelentetett *A zene tudomány mostohagyermeké - A jazz és hatása Magyarországon 1920-1950* című CD mellékletes kötetnek.

Az elmúlt jó fél évszázad magyar jazztörténeti kutatásai folyamán egyértelművé vált, hogy (szinte) minden mindennel kölcsönhatásban áll, azaz *a magyar jazz története abszolút interdiszciplináris*. A magyar jazz kölcsönhatásban áll a huszadik század szinte minden fontosabb diszciplinájával. Ez nagyon jól tükröződik a korai jazz hangfelvételek kiadásában és forgalmazásában is.

Annak, aki tisztában akar lenni azzal, hogy a szóban forgó jazz hangfelvételekre hogyan került sor, hogyan forgalmazták őket, majd milyen elképzelések alapján kerültek az elmúlt sok évtizedben újrakiadásra, annak el kell mélyednie minimum az alábbi területeken:

1. A magyar jazz gramofonlemezek

kiadói apparátusai (nemzetközi [H.M.V., Columbia, Odeon] és hazai cégek [Durium/Pátria, Radiola Hanglemezgyár, Mesterhang! stb.])

felvételi helyszínei (alkalmi és állandó studiók: Magyar Rádió, Odeon, Katolikus Kör stb.)

az alap- és al-kiadók (lemezmarkák) (Pátria, Odeon, Radiola stb.)

gyártócégek (EKA, Ruggyaantaárúgyár, Mocsányi és Társa stb.)

prospektusok, katalógusok (lemezmarkáinként és/vagy műfaj szerint célzottan)

nagy- és kiskereskedelmi lehetőségei (kiadók közvetlen terjesztése, hangszerüzletek, rádiókereskedők stb.)

2. A mikrolemezipar kialakulása után

A gramofonlemezen korábban kiadott hangfelvételek újrakiadásának jogi háttere

Az újrakiadás lemezmarkái (Tonalit, M.H.V., Qualiton, Hungaroton, Pannonton stb.)

A régi/új vevői kör

3. A digitalizált világ új kihívásai

A CD újrakiadások markái (Hungaroton, Pannon Jazz, Rózsavölgyi és Társa stb.)

A CD-ROM újrakiadások lehetősége (JOKA)

A hanglemeztörténet iránt komolyabban érdeklődőknek ajánljuk az alábbi köteteket:

Simon Géza Gábor: „Csillogó fekete lemezekeken...” 100 éves a magyar hanglemezgyártás és -forgalmazás. Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipar Múzeum - Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány, Budapest, 2008

Simon Géza Gábor: Magyar hanglemeztörténet. - Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány, Budapest, 2008

dr. Bajnai Klára - Simon Géza Gábor: Képes magyar hanglemez-történet / Hungarian Recording History in Pictures. Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány, Budapest, 2012

A jazz és az előjazz (ragtime, cake walk és társaik) már a 19. század vége óta hódít Magyarországon. A magyar zenészek hazai és külföldi szerepléseiről, a nemzetközi jazzélet Magyarországra látogató kiválóságainak vendéglátóiról számtalan hangfelvétel készült az elmúlt jó egy évszázadban. Ezek jelentős részét a különböző lemezmarkák 78-as fordulatszámú gramofonlemezekén, majd mikró-

és sztereó lemezek, műsoros kazetták, CD-ken, CD-ROM-okon, VHS kazetták, DVD-ken publikáltak. *Mindezek együttesen a magyar jazz történetének elsőrendű fontosságú dokumentumai, hiszen mint tudjuk, a jazz egyetlen hű, autentikus rögzítési formája a hangfelvétel.*

A hang-, és képfelvételt egyaránt tartalmazó filmek, illetve videók jelen diszkográfiában nem kerültek feldolgozásra. A korszak Magyarországon bemutatott jazzvonalozású magyar, angol, amerikai, francia, német, osztrák, svéd és szovjet filmjeiről jelen kötet szerzőinek tollából 2018-ban jelent meg a „Kölcsönhatások - Film és jazz Magyarországon 1928-1950”. Abban a kötetben számos hivatkozás/kereshivatkozás található a filmekhez kapcsolódó jazz hangfelvételekre vonatkozóan.

Jelen kötetben értelemszerűen nem szerepelnek az 1920 és 1950 között Magyarországon licencekiadásban megjelentetett jazz hangfelvételek, amelyek természetesen jelentős hatást gyakoroltak mind a jazzmuzikusokra, mind a jazzközönségre. Azokra vonatkozóan az érdeklődők egy 99 %-os feldolgozást találnak Simon Géza Gábor „Magyar jazzlemez 1912-1984” című, még 1985-ben kiadott kötetének „Licenc felvételek” című fejezetében a kötet 163. és 186. oldalai közötti részben.

„A Magyarországon készült jazz hangfelvételek diszkográfiája 1927-1950” szempontjából jazzfelvétel minden olyan felvétel, amely a nemzetközi zenei szakirodalomban a jazz fogalomkörébe tartozik, azaz a jazz, a jazzlike (jazzszerű), a semijazz (féljazz), a hot dance (improvizatív szólókkal tarkított jazzes tánczene), a jazz dance (jazz tánczene), a hot jazz, a sanzonjazz, a bárjazz, a kávéházi jazz, a kabaré jazz, a szalonjazz, az esztrád jazz, a jazzoperett, a jazzes filmzene, a filmjazz, a swing, a sweet swing, a sweet jazz, a szimfonikus jazz mint önálló kategóriák.

Ebben a tekintetben az a cél vezérelt bennünket, hogy az érdeklődők minél teljesebb képet kapjanak a rendelkezésre álló anyagról. Véleményünk szerint ezen felvételek ismerete feltétlenül szükséges a téma iránt érdeklődőknek, teljesen függetlenül attól, hogy az illető felvétel hány százalékban tekinthető jazznek - ha ennek mértéke valaha is eldönthető -, hiszen a sok-sok határesetet ismerve úgy érezzük, hogy ezekre vonatkozólag nagyon nehéz lenne közös álláspontot kialakítani.

Mai füllel hallgatva egyes korai magyarországi jazzfelvételek nemegyszer naívnak, nehézkesnek tűnhetnek, ami azonban mit sem von le abból a tényből, hogy ezek a zenészek/együttesek a maguk idejében a magyarországi jazzhaladás élvonalában jelentkeztek és a jazzkifejezés lehetőségének bővítését szolgálták. Ezek a zenekarok akkor és ott „a” jazzmuzikát jelentették.

Ezen felvételeket lehet és kell is a korabeli amerikai és európai felvételekkel összehasonlítani. Így kerül(het)tek jelen diszkográfiába is.

A kötet - sok külföldi kiadványtól eltérően - nem csak az első, gramofonlemezekon megjelent kiadásokat regisztrálja, hanem mindazon újabb kiadásokat besorolja, amelyek az elmúlt 55 esztendőn keresztül folytatott folyamatos kutatómunka során előkerültek. E tekintetben sok meglepetéssel, igen kellemes magyar jazzújdonsággal szembesülhetnek azok is, akik a 2005-ös „Magyar jazz-diszkográfia 1905-2000 / Hungarian Jazz Discography 1905-2000” kötetet ismerik és rendszeresen felhasználják. Az ok - bármily furcsán hangozhat is első hallásra - hogy számos egykoron igen kis példányszámban, talán csak 10-12 példányban nyomtatott és kereskedelmi forgalomba került jazz gramofonlemez közül meglepően sok darab külföldi gyűjtőkhöz került. Hasonló a helyzet az úgynevezett gyári jazz mintalemezekkel is, amelyeket a lemezcímkéket is figyelembevevő „normál” hallgatók/érdeklődők megvetéssel dobtak félre még az antikváriumok polcain is.

Az elmúlt évtizedekben szerencsére számosan voltak olyanok, akik „va bank” gyűjtötték a gramofonlemezeket és gyűjteményük hihetetlen tárháza lett a ritkaságoknak. Egyetlen példának álljon itt a Marton-Bajnai gyűjtemény esete. A dr. Marton Gyula - dr. Bajnai Klára házaspár mintegy het-

venezres gyűjteménye alapvetően klasszikus zenei volt. Ám amikor 2009-ben a „Magyar ragtime kották bibliográfiája, hangfelvételek diszkográfiája 1896-2009” kutatómunkájának utolsó évében feldolgozásra kerülhettek a Marton-Bajnai gyűjtemény kincsei is, kiderült, hogy abban közel ugyanannyi(!) akkor még ismeretlen magyar vonatkozású ragtime gramofon lemez volt, mint amennyit a magyarországi kutatók addig összesen ismertek! A Marton-Bajnai-féle hanglemezyűjtemény azután 2014. nyara és 2018. nyara között ajándékként, bekatalogizálva került az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárába.

Jelen diszkográfia 55 esztendő kutatómunkájának összegzése. A hanganyagok felkutatása, beazonosítása, a közreműködő zenészek személyének kiderítése a világ minden tájáról összesen mintegy 550 (ötszázötven!) ember munkájának, szívós magyar jazztörténet iránti érdeklődésének, elkötelezettségének köszönhető.

A kötetünkben tárgyalt időszakra vonatkozó, több mint fél évszázadon keresztül folytatott kutatómunkában elsősorban dr. Bürger Miklós, Csányi Attila, Kiss Gábor Zoltán, Kurutz Márton, Márkus József, Nagy Péter, Nemes Nagy Péter, Pál Sándor, valamint Rainer E. Lotz (Bonn), Wolfgang Hirschenberger (Bécs) és Rainer Künzler (Abstatt, NSzK) tanácsai voltak a legjelentősebbek. Utóbbi kettő a magyar jazzélet jobb megismerése miatt jól megtanult magyarul is.

Gerhard Conrad (Menden, NSzK) a maga 11 kötetes, 1982 és 1991 között megjelentetett „Discographie der Jazz- und Semijazz Aufnahmen in Bereich der heutigen Volksdemokratien” című könyvsorozata állandó útmutatóul szolgált a téma kezelésére, feldolgozására.

Jelen kötet KIZÁRÓLAG a valamilyen formában kereskedelmi forgalomba is került jazz hangfelvételekkel foglalkozik, FÜGGETLENÜL ATTÓL, hogy azok már a hangfelvétel körüli időpontokban 78-as fordulatú sellaklemezekre, vagy csak évtizedekkel később LP-ken, CD-ken kerültek először kiadásra/újra kiadásra és forgalmazásra.

Jelen diszkográfia a magyar jazz hőskorszakának azon jazzfelvételeit tartalmazza, amelyek 1927-től immár Magyarországon, nevezetesen Budapesten készültek. Itt előbb hordozható felvevő eszközökkel berendezett alkalmi stúdiókban, majd már stúdiócélokra készült helyiségekben készítették a gramofonlemez felvételeket.

A kötetet két mutató (index) teszi igen jól kezelhető kézikönyvvé:

I. A zenészek mutatója

ABC sorrendben minden zenész felsorolásra kerül

II. A kompozíciók mutatója

ABC sorrendben teljeskörűen feldolgozásra kerülnek a darabok és zárójelben itt is feltüntetésre kerülnek a zeneszerzők és a szövegírók.

Jelen jazzdiszkográfiának 1985-től számos előzménye született. Közös bennük, hogy valamennyi zenészcentrikus volt. A szócikkek az egyes zenekarvezetők személye/neve köré csoportosítottan kerültek feldolgozásra. A szócikkeken belül a felvételek időrendi sorrendje volt iránymutató. A három

nagy összefoglaló diszkográfiával¹ ellentétben jelen diszkográfia az 1927-1950-ig Budapesten készült hangfelvételek időrendjében készült. Ílymódon teljesen független az előadóművészek személyétől, illetve a hangfelvételek kiadótól.

Jelen diszkográfia feldolgozási módszere a nemzetközileg ismert hasonló munkák legjobbnak tartott megoldásaiból alakult ki.

Először is néhány, nemzetközileg elismert, naponta használt, alapadatra szeretnénk utalni. Az első ilyen adat az egyes hangfelvételek kiadási/újrakiadási országára utal. Erre az autók nemzetközi gépkocsijelei alapján mint a nemzetközileg legelfogadottabb jelzést, használjuk.

Egy másik, a hanghordozó kiadási száma után (zárójelben használt) rövidítéssor, amely teljes mértékben megfelel a nemzetközi standardeknek:

- 10 CDs 10 CD-t tartalmazó összeállítás
- 78 78 fordulat/perces gramofonlemez (sellaklemez)
- CD kompakt diszk, CD lemez
- D-LP 33 fordulat/perces, 30 cm-es mikróbarázdás dupla-lemez
- EP 4 számos, 45 fordulat/perces, 17 cm-e mikróbarázdás lemez
- LP 33 fordulat/perces, 30 cm-es mikróbarázdás lemez
- MC gyári műsoros kazetta
- SP 2 számos, 45 fordulat/perces, 17 cm-e mikróbarázdás lemez

Kötetünk alapja a lehetőleg szoros időrend. Ezen belül sessiononként (lemezfelvételi alkalmanként), kronológiai sorrendben következnek a hangfelvételek.

Az első adatsor már az első tárgyalt lemezfelvételi alkalom (session) adatait tartalmazza az alábbi sorrendben: zenekar megnevezése, lemez címe. Ezt a zenészek felsorolása követi, (zárójelben a zenész által használt hangszer[ek] neve), majd a következő sorban a felvétel helyszíne, éve, hónapja, napja (ha ismertek) következik.

A továbbiakban az oldal bal szélétől kezdve a következő alapadatok találhatók soronként:

matricaszám, a játszott darab címe, (zárójelben az estleges más nyelvű cím) (zárójelben a mű szerzője/szerzői), esetleg külön a szölisták, énekesek felsorolása vagy az ezekre utaló értelemszerű arab számok, a zenekari felsoroláshoz igazodóan.

A sort a lemez(ek) megrendelési száma zárja az alábbi sorrendben: lemezkiadó neve (zárójelben: kiadási országa), kiadási száma (zárójelben: hanghordozó fajtája: LP, CD stb.). Amennyiben a hangfelvételtől több kiadás, illetve licence-kiadás, és/vagy újrakiadás létezik, akkor azok az egymás alatti sorokban, mintegy táblázatszerűen kerülnek felsorolásra.

A session leírását a „Megjegyzés” rovat zárja. Ez alapvetően az LP és CD újrakiadások pontos kiadási adatait tartalmazza a lemezkiadó neve, (zárójelben: kiadási országa), kiadási száma (zárójelben: hanghordozó fajtája: LP, CD stb.) a zenekar/kiadvány megnevezése, lemez pontos címe sorrendben.

¹ Simon Géza Gábor: Magyar jazzlemezek 1912-1984 / Hungarian Jazz Records 1912-1984. KISZ Baranya megyei Bizottsága - Baranya megyei Művelődési Központ, Pécs, 1985.
Simon Géza Gábor: Magyar jazzdiszkográfia 1905-1994 / Hungarian Jazz Discography 1905-1994. Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány, Bp., 1994.
Simon Géza Gábor: Magyar jazzdiszkográfia 1905-2000 / Hungarian Jazz Discography 1905-2000. Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány, Bp., 2005.